

RUŽICA DRECHSLER-BIŽIĆ

ZAŠTITNA ISKOPAVANJA PEĆINE GOLUBINJAČE KOD KOSINJA

Pećina Golubinjača otkrivena je 1962. godine, kada se za potrebe izgradnje hidrocentrale Senj speleološki istraživao okolni teren. Član te ekipe, ing. Srećko Božičević, našao je na površini pećinskog tla nekoliko ulomaka keramike. To ga je potaknulo da otvori dve male sonde, u kojima je takođe našao nešto keramike iz različitih praistorijskih perioda. Skupljene nalaze poklonio je Arheološkom muzeju u Zagrebu. Kako se tokom godina izgradnja brane sve više bližila kraju i voda veštačkog jezera dosegla skoro do pećine, izvršili smo zaštitno iskopavanje, o kojem će u ovom izveštaju biti reči¹.

Istraživanje pećine počelo je u julu mesecu 1968. godine, a stručni članovi ekipe su bili: Ružica Drechsler, arheolog, dr Mirko Malez, paleontolog, prof. Zdenko Marković, speleolog i Kornelija Minichreiter, dipl. arheolog.

Pećina Golubinjača nalazi se na ograncima Velebita, nedaleko od Mlakve, a između sela Sušnja i Kruščice. Udaljena je od najbližeg većeg naselja (Perušića) oko 10 km.² Ulaz u pećinu leži u podnožju vertikalnih stena na 558 m aps. visine, a oko 30 m relativne visine iznad nivoa veštačkog jezera. Uspon do ulaza je dosta strm i težak (tab. I, 1). Sam ulaz je bio širok i visok u prvobitnom stanju, ali je kasnije smanjen zbog obrušavanja velikih blokova stena, od kojih nekoliko klizi sa ulaza u unutrašnjost pećine, te je zbog toga i sam ulazak dosta otežan. Danas je ulaz širok 12 m, visok oko 4 m, a okrenut je prema jugozapadu (tab. I, 2). Od ulaza se pećina proteže prema severu i severozapadu i ima oblik nepravilne okrugle dvorane, koja je duga 14 m, najveća širina joj je 13 m, a visina u sredini dvorane iznosi preko 7 m. Dvorana se u severnom delu nastavlja u obliku uskog kanala prema severoistoku (tab. VI, 1, 2). Tle pećine se postepeno spušta od ulaza prema unutrašnjosti u nagibu od 25°, a pad je 8,5 m. Veći deo tla pokriven je kamenim blokovima, između kojih je crna, humozna zemlja. Najbolje je sačuvan

¹ Zaštitno iskopavanje financirao je Republički fond za unapređenje kulturnih delatnosti.

² Tačan geografski položaj pećine označen

je na karti rasprostranjenosti uz članak »Istraživanje Cerovačke donje spilje kod Gračaca« u ovom broju Vjesnika, pod rednim brojem 12.

kulturni sloj uz same zidove pećine, naročito u uskom kanalu u severoistočnom delu pećine.

U toku arheoloških ispitivanja otvorena su ukupno 4 bloka različitih dimenzija, koji su obuhvatili prostor od 40,75 m², odnosno sav teren koji je bio pogodan za iskopavanje. Kulturni sloj nije bio dubok i iznosio je oko 0,40 m u svim blokovima, osim u bloku 4, gde je bio dubok 1,40 m.

Ostaci materijalne kulture nisu zastupljeni u tako velikom broju kao u nekim drugim, većim pećinama, na primjer Cerovačkoj donjoj spilji kod Gračaca ili u Pećini u Ličkom Lešću. Međutim, istraživaču se ovim iskopavanjem pružila prilika kakva je inače retka na ličkim terenima, a to je, da se moglo pratiti postojanje kultura od mlađeg kamenog doba do Slavena. Ovako dug kontinuitet života može se tumačiti na ovaj način: pećina Golubinjača, sve do pre nekoliko godina, uzdizala se nekih 80 m iznad uskog kanjona reke Like, koji je kasnije, izgradnjom brane zatvoren, te je, kako sam već pomenula, ulaz sada na svega 30 m iznad površine jezera, pa je svakako pristupačniji nego u onim vremenima iz kojih ovde imamo ostatke materijalne kulture. Ovako nepristupačan i po dimenzijama mali objekt nikako nije mogao služiti kao stalno boravište kroz dugi niz vekova, nego se po mom mišljenju ovde radi o evidentnom primeru privremenog skloništa, koje je služilo u slučaju ratne ili kakve druge opasnosti. Ovo mišljenje potvrđuje i sam karakter nalaza, tj. manji broj keramičkih predmeta iz svakog pojedinog vremenskog razdoblja.

Interesantno je napomenuti da su iz pojedinih perioda nalazi bili raspoređeni na sledeći način:

u bloku 1 (kulturni sloj dubok 0,40 m) nađena je uglavnom keramika starijeg železnog doba, a u površinskim slojevima rimska keramika iz I veka n. e.

u bloku 2 (kulturni sloj dubok 0,40 m) zastupljena je neolitska keramika, kao i keramika starijeg železnog doba, a u mlađim slojevima kasno-latenska keramika.

u bloku 3 (kulturni sloj dubok 0,30 m) prevlađuje takođe keramika starijeg železnog doba, a u mlađim slojevima kasnolatenska keramika;

u bloku 4 (kulturni sloj dubok 1,40 m) nalazila se u stvari jama za otpatke u kojoj su u najvećem broju zastupljeni nalazi starijeg železnog doba, zatim latenska, rimska i slavenska keramika.

Iz ovog pregleda lako se može zaključiti da je keramika starijeg železnog doba bila najbrojnije sačuvana, a isto tako primećuje se da u potpunosti nedostaju nalazi iz bronzanog doba.

Bez obzira na gustoću nalaza iz pojedinih perioda, činjenica je da su oni u Golubinjači postojali.

Neolit

U bloku 2 nađena su dva fragmenta neolitske keramike (tab. III, 1 i 2). Pojava ovih fragmenata u Golubinjači od velike je važnosti iz dva razloga: prvi put na teritoriji Like srećemo pojavu neolitske keramike, iako je ova oblast bila dosta istraživana i dala bogate nalaze iz kasnijih epoha praistorije, i drugo, oba

fragmenta pripadaju grupi keramike poznatog nalazišta Danilo—Bitinjin kod Šibenika³. Fragment na tabli III, sl. 1, tamnosmeđe je boje, dobro pečen, a po obliku se može reći da je deo bikonične zdele. Za ovakve zdele na Danilu Korošec kaže da stoje na prelazu od poluloptastih u prave bikonične zdele, jer im je trbuh još uvek dosta zaobljen⁴. Ornament na našem primerku rađen je u tehnici udubljiivanja, a ta tehnika je inače na Danilu dosta retko primenjivana. Ornament je ograničen na gornji deo posude i adekvatan je po koncepciji ornamentima na slikanoj keramici, i sastoji se od niza kvadrata koji su dijagonalno u jednoj polovini šrafirani⁵. Na Danilu postoji bitna razlika u ornamentici slikane i ostale keramike, jer se na prvoj po pravilu motivi nalaze u ograničenom prostoru, što kod ostale, nebojene keramike nije slučaj. Naš primerak je interesantan baš zbog toga što je na njemu primenjen motiv sa slikane keramike a rađen je u tehnici koja se na Danilu upotrebljavala isključivo na nebojenoj keramici. Drugi primerak (tab. III, 2), deo male, loptaste vaze, ukrašen je ispod ruba šrafiranim trouglima. Ovaj je ornament na Danilu dosta čest, jedino je ređe izveden tehnikom udubljiivanja, a često tehnikom urezivanja⁶. Prema Batovićevu datiranju naši nalazi bi pripadali vremenu srednjeg neolita, odnosno vremenu oko 3000. godine pre n. e.⁷

Starije železno doba

Iz ovog perioda ima najviše nalaza, i to uglavnom keramičkih, pa zatim koštanih, te jedno zrno jantara i fragment bronzane ukrasne igle (tab. V, 4—6, 1, 3).

Od posuda zastupljeni su bikonični pehari (tab. IV, 1), dublje konične zdele s jednom drškom (tab. IV, sl. 2, 5), manje šolje cilindričnog vrata i zaobljenog trbuha, koji je ukrašen u gornjem delu kanelurama (tab. III, 8, tab. IV, 3, 6). Nađeno je i nekoliko facetiranih rubova većih posuda (tab. III, 7) i facetirane drške koje nadvisuju obod (tab. III, 5, 6). Svi ovi oblici zastupljeni su u brojnim nalazištima centralne japodske teritorije. U neposrednoj blizini ove pećine, kraj sela Studenaca, u Gliginoj i Petrićevoj pećini, nađeni su takođe tipološki srodni fragmenti keramike, prilikom rekognosciranja terena 1967. godine. Najveći broj sličnih nalaza, međutim, imamo u Cerovačkoj donjoj spilji kod Gračaca, a datiraju se u puni HaB stupanj starijeg železnog doba.⁸

³ Godine 1951 otvorio je na ovom lokalitetu Duje Rendić-Miočević jednu sondu i time potvrdio postojanje naselja iz mlađeg kamenog doba. Iskopavanja je vršio J. Korošec.

⁴ J. Korošec, Neolitska naseobina u Danilu—Bitinju, Zagreb, 1958, str. 67.

⁵ Ibid., slika 7j u tekstu.

⁶ Ibid., tabla XLIII, sl. 8; tab. XLVI, sl. 1.

⁷ S. Batović, *Stariji neolit u Dalmaciji*, Zadar, 1966, str. 83, sinhronistička tabela

(Dissertationes, sv. II). Danilo—Bitinjin se prema Batoviću datira u vremenski raspon od 4700—3500 g. pre n. e. Nalazi iz Golubinjače pripadaju mlađem horizontu, odnosno srednjem neolitu, ibid. str. 91.

⁸ R. Drechsler, *Vjesnik AMZ*, ser. III, sv. II, tabla XI, grob 69, sl. 1.

⁸ Vidi zaključna razmatranja u citiranom članku u ovoj svesci *Vjesnika*.

Prelaz na razvijeno starije železno doba (HaC stupanj) predstavlja nam pored bikoničnih pehara i bronzana ukrasna igla sa dve kuglice (tab. V, 3). Igla ovog tipa čest je inventar zatvorenih grobnih celina u brojnim nekropolama koje pripadaju Japodima, te su pomenuta keramika i igla sigurni svedoci japodskog etničkog elementa koji je u jednom određenom vremenu bio takođe prisutan u ovoj spilji.⁹

Mlađe železno doba (Laten)

Mlađe železno doba je zastupljeno primercima keramike na tabli V, sl. 8—12.

Osim atipičnih fragmenata imamo ovde dve vrste posuda: plitke zdelice koničnog oblika koje su na celoj površini ukrašene metličastim ornamentom i primerak na sl. 9. table V koji predstavlja deo lonca uvučena oboda, takođe ukrašen metličastim ornamentom. Kao analogija ovom poslednjem može poslužiti urna iz konjaničkog groba iz Gardoša, a datirana je u I vek n. e.¹⁰. S. Ercegović je, na osnovu i drugih priloga u grobu, smatrala da je pomenuta urna latenska retardacija u ranocarskom vremenu. Što se tiče ovih nalaza u Golubinjači, mislim da bi ih trebalo smatrati neosporno latenskim i datirati ih okvirno u I vek pre n. e., jer su prema usmenom saopštenju I. Marovića ovakve konične zdelice nađene u Dalmaciji dosta često sa isključivo praistorijskim materijalom, odnosno latenskim priložima, koji nisu bili mlađi od I veka pre n. e. Kako u Golubinjači nisam našla nikakvih drugih metalnih latenskih nalaza koji bi ovu keramiku mogli bliže datirati, za sada prihvatam pomenuto mišljenje s napomenom da i oblici ovakvih posuda kao i ornamentika žive u pojedinim oblastima veoma dugo.

Rimski i slavenski period

Pored ove pobrojane keramike i ostalih nalaza koji svi pripadaju praistorijskom vremenu, u blokovima 1, 3 i 4 nađeno je i nešto fragmenata rimske i slavenske keramike.

Rimska keramika zastupljena je crvenim, dobro glačanim ulomcima, verovatno od zdela, a slavenska većim, sivim fragmentima ukrašenim valovnicom, koji se mogu datirati u treću razvojnu fazu, odnosno u vreme oko 800—950. godine.

Zaključujući ovaj izveštaj, još jednom treba ponoviti da je ovo istraživanje, iako po iskopanom prostoru skromno, dalo vredne i interesantne rezultate. Golubinjača je samo jedna u nizu brojnih pećina u kojima možemo očekivati takođe vredne nalaze koji će biti korisni za bolje upoznavanje praistorijskih kultura na tlu današnje Like.

¹⁰ S. Ercegović, Vjesnik AMZ, ser. III, sv. II, tab. I, sl. 1.

OPIS BLOKOVA

Blok 1

Ovaj blok, dimenzija 3×2 m, otvoren je na zaravnjenom delu u blizini južne bočne strane pećine. Na tom mestu otvorio je ing. S. Božičević jednu plitku jamu koja je obuhvaćena sada blokom 1, koji je kopan do dubine 0,40 m.

U humoznoj, skoro crnoj zemlji, nađeno je dosta fragmenata keramike i jedno lepo obrađeno koštano šilo (tab. V, 6), kao i drška na tabli III, sl. 5, koja je karakteristična za HaB₃ sloj na Kekića glavici i još nekim zapadnobosanskim lokalitetima, a česta je i u Cerovačkoj donjoj spilji. U površinskim slojevima bloka 1 nađena je i rimska keramika.

Blok 2

Otvoren je u zaravnjenom delu pećine, uz istočni bočni zid, a dimenzija je 4×2 m. Dubina kulturnog sloja je 0,40 m.

U ovom bloku nađeno je mnogo grube keramike starijeg železnog doba, raznih horizontalnih i vertikalnih drški većih posuda, jedan bikonični pršljenak (tab. V, 2) i fragment latenskog lonca ukrašen metličastim ornamentom (tab. V, 9).

Blok 3

Otvoren je nedaleko od bloka 2 i pruža se od istočne bočne stene pećine prema sredini. Dimenzije su mu $3,50 \times 2,50$ m, a dubina kulturnog sloja 0,30 m.

U ovom bloku bilo je manje keramike nego u prethodnima, a najveći broj nalaza pripadao je starijem železnom dobu.

Na sigastoj podlozi pećinskog tla, zaklonjeno većim kamenim blokom, nalazilo se jedno manje ognjište, oko kojeg je bilo pepela i spaljenog drveta, nešto keramike i jedna lepo izglačana i formirana igla za šivanje, kojoj je otkinut gornji deo (tab. V, 4), i fragmenti zdelica sa metličastim ornamentom, od kojih su dve, rekonstruisane, prikazane na tabli V, sl. 10 i 12.

U površinskim slojevima bilo je rimske i slavenske keramike.

Blok 4

Ovaj blok otvoren je u suženom delu pećine, okrenutom u pravcu severa, a dimenzije su mu 3×4 m. Na samom ulazu, kako se vidi i na planu (tab. VII, 1), nalazi se prirodna stepenica, koja je pre iskopavanja bila visoka 0,30 m. Kopanjem bloka videlo se da je tu kulturni sloj u odnosu na druge blokove bio mnogo dublji i iznosio je 1,47 m. Budući da je ovde nađeno najviše keramike i da su praktički zastupljeni svi periodi, a o nekoj stratigrafiji nije moglo biti ni govora, zaključili smo da je taj prostor služio kao jama za otpatke.

Osim brojnih fragmenata keramike, ovde je nađen deo ukrasne igle sa dve kuglice (tab. V, 3), zrno jantara ukrašeno poprečnim, plitkim kanelurama (tab. V, 1), veliki koštani bodež (tab. V, 5), deo amuleta od kamena (tab. V, 7) i veći fragmenti latenskih koničnih zdelica (tab. V, 8, 11).

I ovde je bilo fragmenata rimske i slavenske keramike.

SUMMARY

REPORT ABOUT PROTECTIVE EXCAVATION OF THE
CAVE GOLUBINJAČA

In July 1968, a team from Archeological Museum in Zagreb has done protective excavation in the cave Golubinjača, located on the hill-sides of the mountain Velebit, 20 km. North-West of Gospić. (See the map of Iapodic localities in this issue). Locality is marked with No 12.

The cave was originally in the massif of the canyon of the river Lika. The entrance into the cave is today 30 m. above the level of the artificiale lake created several years ago. (Tab. I, fig. 1, 2). Because of its inaccessibility, the cave was used through ages as a temporary shelter during the wars or any other danger. This has been confirmed by the findings of material-culture.

The size and shape of the cave resembles a smaller round assembly hall in which number of blocks of stone have been relocated from the entrance and had slipped further inside. The best location for excavation were those close to the side walls of the cave (Tab. VI, fig. 1, 2). In fact, this recess was used as a ditch for disposal of litters so that most of the findings originate from there (block 4). Through archeological findings the following periods represented:

Neolithic

Two fragments of ceramics were found in block 2 which belong to the group of findings from the locality Danilo—Bitinj at Šibenik (Tab. III, fig. 5, 6). This two fragments are interesting because it represents the first trace of neolithic ceramics on the territory of Lika. This shows the link between Mediterranean neolithic cultures although and far in hinterland of Velebit.

Early Iron age

Most findings originate from this period: ceramics, bones, one grain of amber and a fragment of decorative bronze needle (Tab. V, fig. 21, 23—26). Represented vessels were biconic jugs (Tab. IV, fig. 15), conic bowls with one handle (Tab. IV, fig. 16, 19), decorated smaller bulging cups with cylindric neck decorated on the top by channeling (Tab. III, fig. 17, 20). All these forms have been represented in many finding-places of the Central Iapodic territory but most of them in lower cave of Cerovac at Gračac. They belong to full HaB stage of elder Iron age. Bronze needle and biconic jugs often appear in HaC stage of mentioned period.

Late Iron age

Late Iron age is represented by the samples of ceramics shown on the tab. V, fig. 28, 32. Besides atypic fragments there are kinds of pots like shallow bowls

in conic shapes decorated with broom-like ornaments and also a fragment of a pot with drawn edge decorated with the same ornament. These findings are dated I century B. C.

Roman and Slavic period

Roman ceramics is represented by red smooth fragments of bowls dated I and II century B. C. Slavic period with bigger samples of gray ceramics with decorating curves, could be dated with the year 800—950.

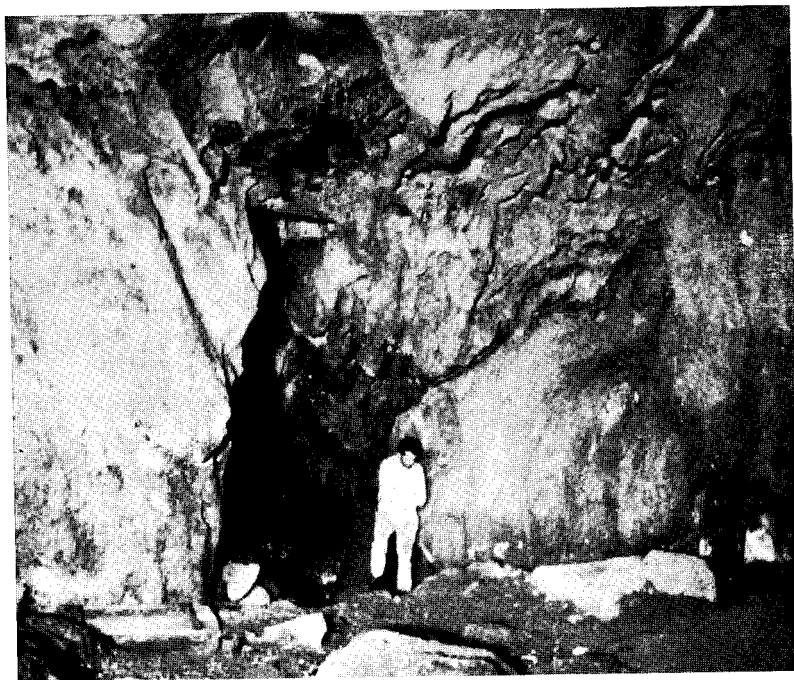
1

2

1. Pogled na deo veštačkog jezera i položaj pećine Golubinjače — 2. Ulaz u pećinu Golubinjaču

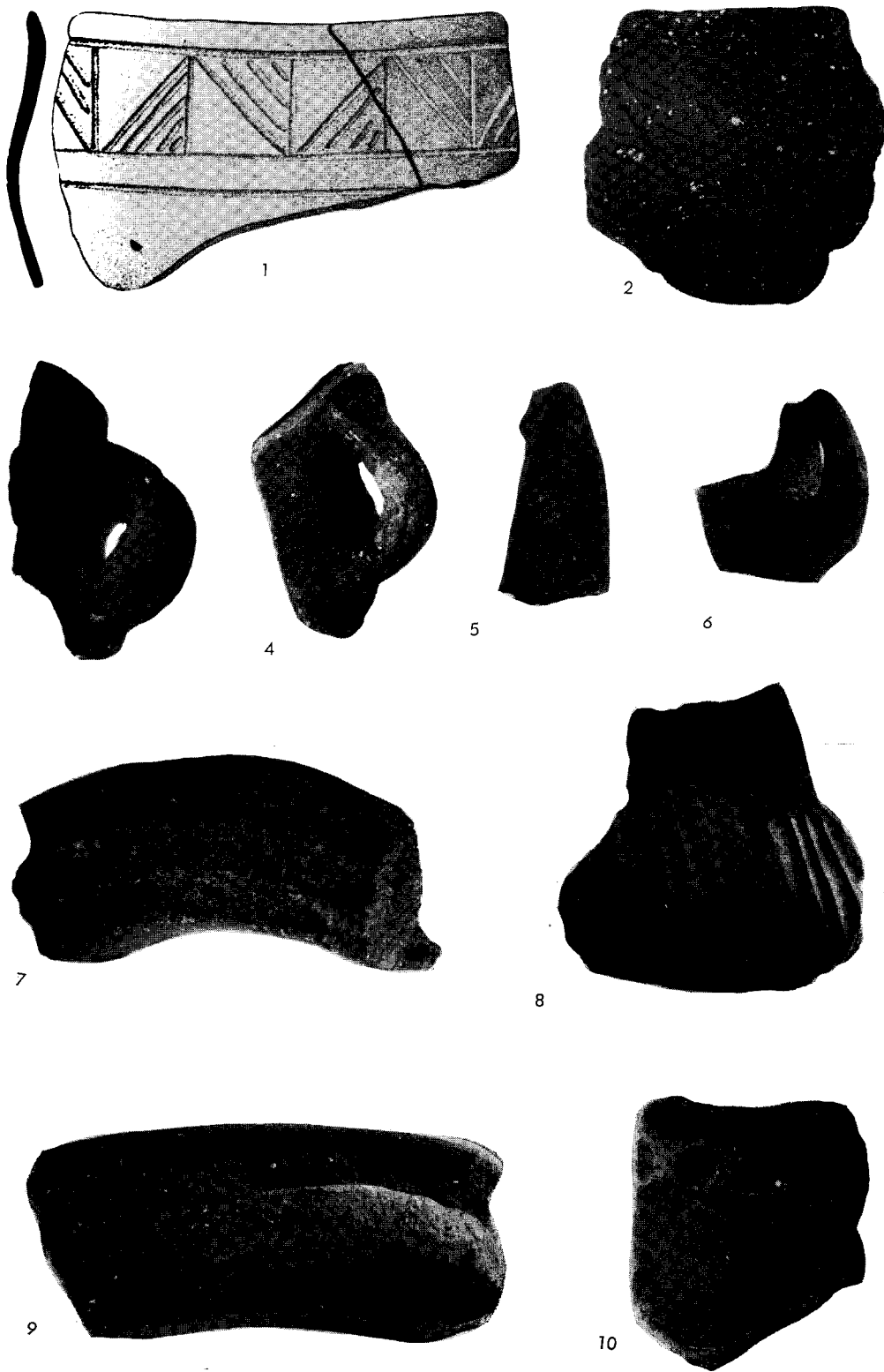

1

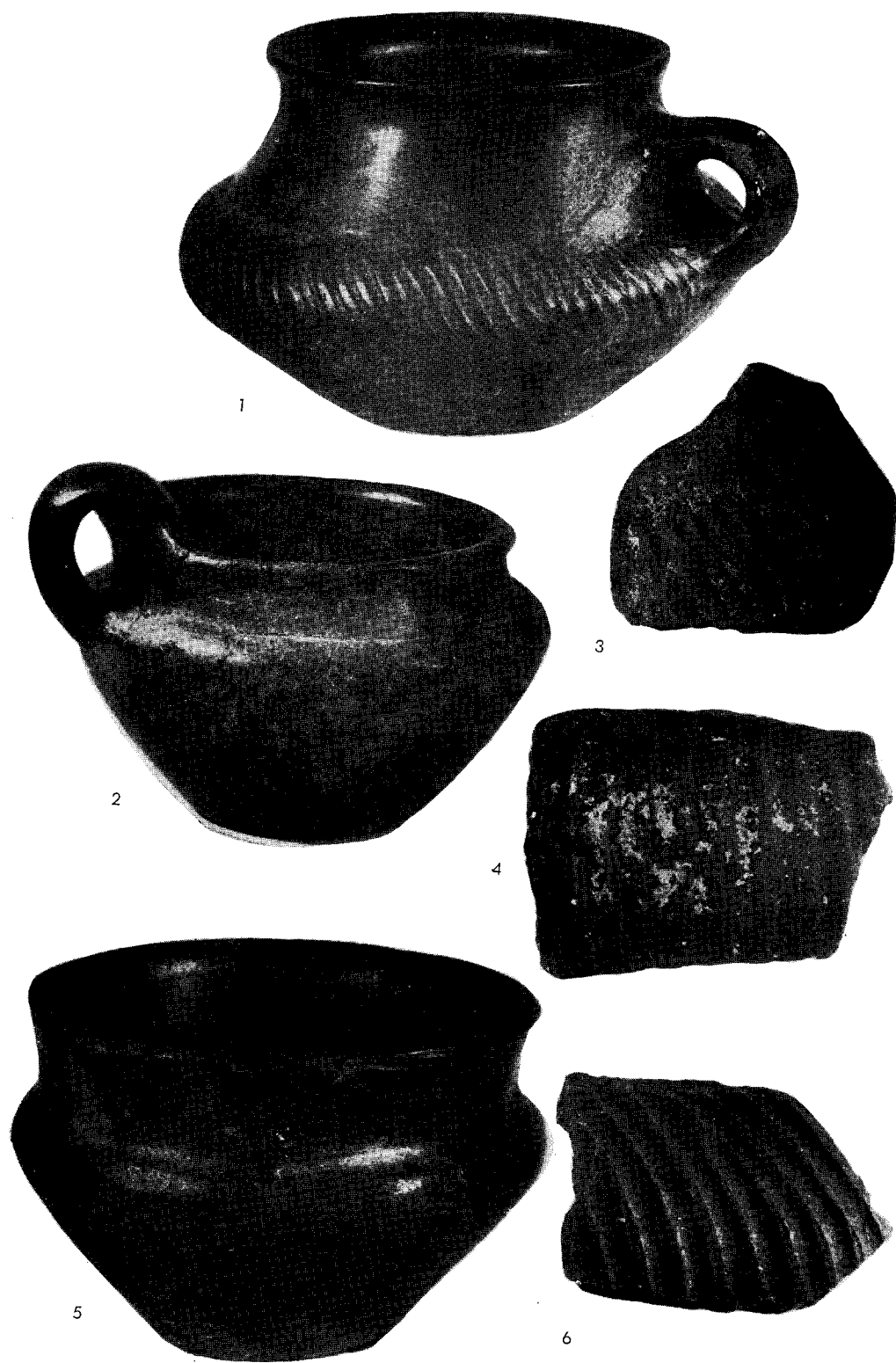

2

1. Deo bloka 3 s kamenim blokovima u prvom planu, iza kojih je bilo ognjište — 2. Pogled na suženi deo pećine (blok 4).

1, 2, fragmenti neolitske keramike; 3—10, fragmenti keramike starijeg željeznog doba

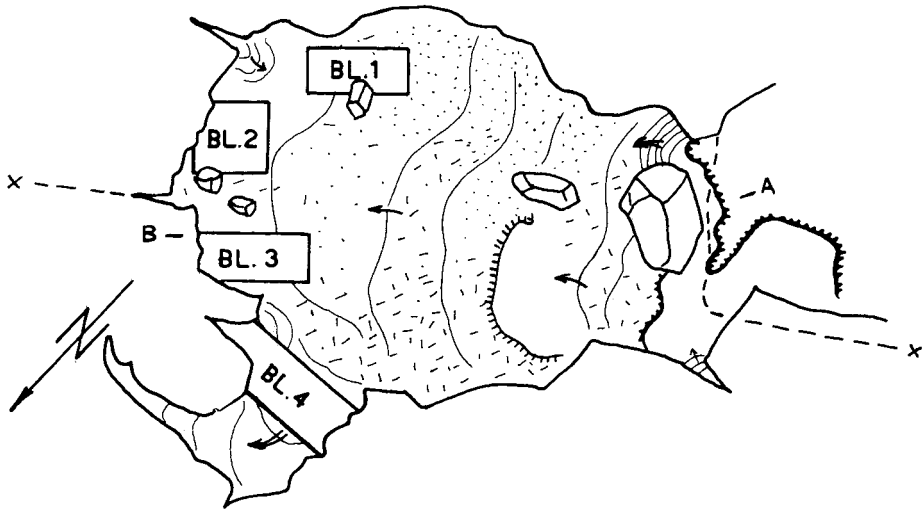

1, 2, 5, rekonstruirane posude; 3, 4, 6, fragmenti keramike (starije železno doba)

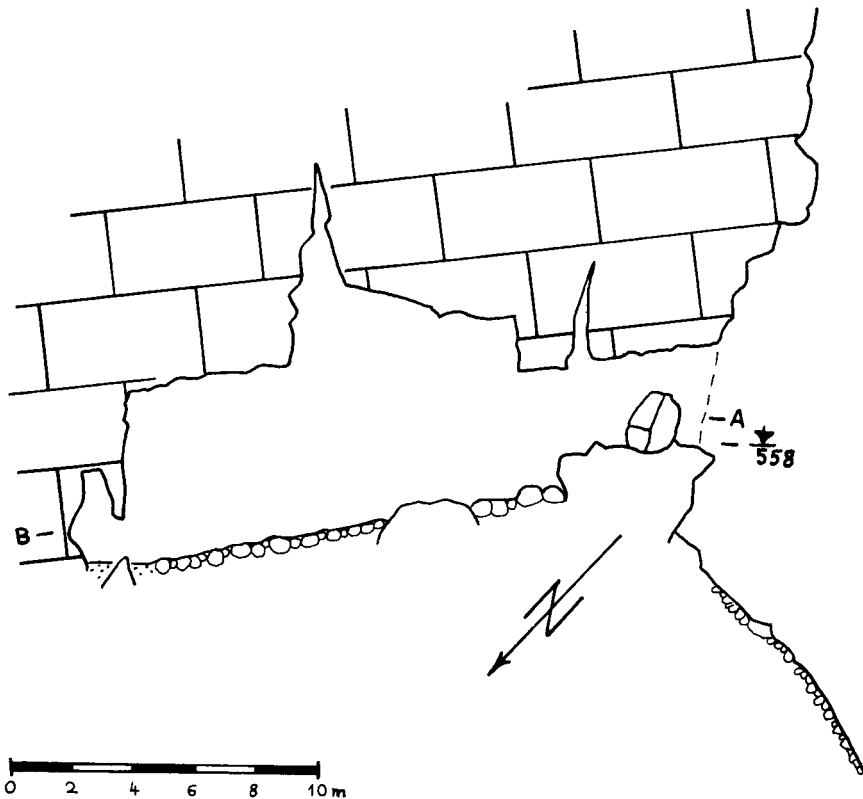

1—12, razni nalazi iz bloka 4

1

2

1. Horizontalni plan pećine sa ucrtanim blokovima — 2. Vertikalni presjek pećine